

מראי מקומות - יומא

כד:

א. אל מבית לפרוכת הוא דעבודת מתנה ולא עבודת סילוק וכו'

הקשה הגבורת ארי, מה הנפקא מינה למעט את זר מחיוב מיתה אם עבד עבודת סילוק בקודש הקדשים, והרי הוא כבר מתחייב מיתה על הכניסה לקודש הקדשים, ואפילו אם לא עבד כלל. ותירץ שחיוב המיתה הוא רק למי שנכנס דרך מזרח, אבל הנכנס דרך פשפש אינו חייב מיתה, ואם כן יש נפקא מינה במקרה שזר יכנס דרך פשפש שהוא פטור על הכניסה, ואז יש נידון האם הוא חייב על העבודה.

ב. הא בחוץ אפילו עבודת סילוק

העיר בהערות הגרי"ש, שאף שזו גזירת הכתוב, לכאורה הסברא היא הפוכה, שבפנים צריך להיות יותר חמור מבחוץ, ואם בחוץ חייבים על עבודת סילוק, מדוע בפנים יהיו פטורים על זה. וביאר, שבפנים היא עבודה חשובה יותר לכך יש יותר מקום לחלק בין העבודות, אבל בחוץ שאין את אותה החשיבות אין חילוק בין עבודת מתנה לעבודת סילוק.

ג. עבודת סילוק בהיכל מהו

פירש רש"י, והיא עבודה תמה, כגון דישון מזבח הפנימי והמנורה. הקשה הגרי"ז (קונטרס על יומא עמ' 20), שכאן רש"י מביא את דישון המנורה כעבודה תמה, ובזבחים (ק"ב:) כתב רש"י שדישון המנורה אינה עבודה תמה. ותירץ שיש שני דינים בדישון המנורה, דין אחד הוא דישון לצורך המנורה, לצורך הטבתה והדלקתה, ודישון זה אינו עבודה תמה, וזו כוונת רש"י בזבחים, והדין השני הוא דישון מדיני האפר וזה דין בדשן של המנורה, ודין הזה נחשב לעבודה תמה, ועיין שם עוד שהאריך בזה.

ד. הדלקה לאו עבודה היא

פירש הריטב"א בשם רש"י, שהסיבה שהדלקה אינה עבודה היא בגלל שהוא אינו עושה כלום, שמכיון שהדליק ברוב היוצא, השלהבת עולה מאליה. והמאירי פירש, שאינה עבודה, משום שאינו דבר שיש בו ממש. והריטב"א פירש עוד, שמכיון שדין הדלקת המנורה לא נכתב בתורה בלשון חיוב, אלא בלשון ממילא, 'בהעלותך' או 'בהעלות', הרי זה מלמד שאינה עבודה לענין חיוב מיתה בזר.

ה. הדלקה לאו עבודה היא

קשה, שאם ההדלקה עצמה אינה עבודה, מדוע נתינת השמן אינה נחשבת כעבודה תמה, והרי אין אחריה עוד עבודה. וכתב המאירי שאפילו שההדלקה אינה עבודה, אבל מכיוון שהיא נצרכת היא מוציאה את עבודת נתינת השמן מליהחשב עבודה תמה [ועיין עוד לקמן].

ו. הדלקה לאו עבודה היא

הקשו התוספות ישנים, שאם הדלקה אינה עבודה, מדוע נאמר שאהרן ידליק את המנורה, והניח בצריך עיון. והמשך חכמה (בהעלותך) תירץ, שרק חנוכת המנורה היתה על ידי אהרן, אבל שאר ההדלקות אינם צריכות להעשות על ידי כהן דווקא, וסיבת הדבר היא משום שאהרן הצטער שלא היה שותף בחנוכת המזבח שעשו הנשיאים, לכך ציווהו הקדוש ברוך הוא שאהרן יחנוך את המנורה, ורק באותה הפעם אהרן הדליק. אבל לדורות כתוב 'ערוך אותו אהרן', שרק כלפי הסידור וההטבה יש דין של כהנים ולא כלפי ההדלקה. ומה שכתוב 'ויעש כן אהרן וכו' כאשר ציוה ה', היינו על אותה הפעם, ולא נודע אם עד יום מותו עשה כן או לא. ולעיל הובאו דברי הריטב"א שכתב, שאינה עבודה לענין שאין הזר חייב עליה מיתה, ומשמע מדבריו שלכתחילה צריך שכהן ידליק את המנורה, ולא כדברי התוספות ישנים ושיטת הרמב"ם המובאת לקמן. [ולפי זה אפשר ליישב מה שהקשה המאירי שאם הדלקה אינה עבודה, מדוע לא תיחשב נתינת השמן כעבודה תמה. והתירוץ הוא, שלעולם מצות הדלקה היא בכהן, ומה שאמרו אינה עבודה הכוונה רק לענין שאין זר חייב עליה מיתה].

ז. הדלקה לאו עבודה היא

כתב הרמב"ם (ביאת מקדש פ"ט ה"ז) שהדלקת נרות כשרה בזרים, לפיכך אם הטיב כהן את הנרות והוציאן לחוץ מותר לזר להדליק. והראב"ד חולק עליו, וסובר שזר כשר להדליק רק בדיעבד, אבל לכתחילה צריך שדוקא כהן ידליק. וכתב המנחת חנוך (ח"צ) שהרמב"ם שכתב שהוציאו את המנורה החוצה, הוא משום שאסור לזר להיכנס להיכל. והקשה, כיצד מועילה ההדלקה בחוץ, והרי בודאי ההדלקה עושה מצוה וכמו בנר חנוכה, כלומר שהמצוה היא בהדלקה, וכיון שמקום המנורה הוא בהיכל, לכאורה גם ההדלקה צריכה להיות בפנים, ואיך כתבו הרמב"ם והראב"ד שאם זר הדליק בחוץ זה כשר. וכן הקשה המעשה וקח. עוד הקשה המנחת חינוך שבברייתא בתורת כהנים כתוב בפירוש, 'ערוך אותו לפני ה', שלא יתקן בחוץ ויכניס בפנים, והניח בצריך עיון. ובחידושי רבנו חיים הלוי שם תירץ, שלעולם המצוה של המנורה אינה מצוה בעצם מעשה ההדלקה, אלא המצוה היא שיהיו הנרות דולקים תמיד, ובוזר פירש את מה שכתב הרמב"ם (תמידין ומוספין פ"ג ה"ב) שהדלקת הנרות היא הטבתם, שכוונת הרמב"ם לומר, שעל ידי שהנרות דולקים כהלכתן בזה מתקיימת המצוה של הטבה, אבל מעשה ההדלקה עצמו אינו חלק מגוף המצוה. ולכן הרמב"ם מביא (בהל' י) מקור המשך בעמוד הבא

מראי מקומות - יומא

כד: (המשך)

שהיא כשרה בלילה אין זה משום שחסר בחשיבותה אלא מטעם אחר (עיין שם מה שביאר בזה, וצריך עיון), ולכן זר העושה אותה חייב מיתה.

יב. כדי להרגיש כל העזרה

כתב השפת אמת, שמשמע שהיו מקפידים להרגיש העזרה ארבע פעמים. ואם כן קשה שלפני שבאו לידי סכנה ותקנו את הפייס על תרומת הדשן היה רק שלש פעמים, ומשמע שאין ענין להרגיש את כל העזרה ארבע פעמים. ותירץ שלפני כן הפייס השני מי שוחט ומי זורק וכו' התחלק לשני פייסות, ואחר התקנה שנוסף עוד פייס, כללו את כל זה בפייס אחד (ועיין בדברי הגבורת ארי המובא לעיל כ"ב).

יג. במה מפייסין רב ששת אמר בבגדי קודש

כתב השאגת אריה (סי' כ"ט) שמכאן מוכח כשיטת הראב"ד (סוף הל' כלאים), שמותר ללבוש את בגדי הכהונה גם שלא בשעת עבודה אפילו שהם כלאים, שהרי רב ששת אמר שהיו לובשים בגדי קודש, בשעת הפייס ובוודאי שלבשו גם את האבנט, שאם לא כן עדיין יש חשש שמפני החביבות יבא לעבוד בלא כל הבגדים. ובמשמרו הלוי דחה, שמכיון שהפייס הוא צורך עבודה הרי זה דוחה גם את איסור הכלאים כמו העבודה עצמה.

והשאגת אריה בקונטרס אחרון הביא מהמהר"ם פדווא שדחה את הראיה, וכתב שללבישת האבנט בלבד היא לבישה מהירה, לא חששו, והוכיח את סברתו שלזמן מועט לא חששו, שהרי הממונה היה מסיר את המצנפת של אחד מהם, ולא חששו שמא הוא יצא בגורל ויעבוד ללא מצנפת, הרי שבלבישה קצרה אין חשש.

יד. רב ששת אמר בבגדי קודש

בשמועת חיים (עמ' רס"ג) הביא את קושיית המקדש דוד (כ"א ב) על שיטת הרמב"ן שסובר שדישון המנורה היה נעשה בבגדים פחותים, אם כן כשעשו את הפייס השני, וזכו בו בשחיטה וזריקה וגם בדישון המנורה, באיזה בגדים באו לפייס, האם בבגדים מעולים שמא יזכה בקבלה או זריקה, או בבגדים פחותים שמא יזכה בדישון המנורה. ותירץ השמועת חיים, שבודאי עשו את הפייס בבגדים מעולים, ומי שזכה בדישון המנורה החליף לבגדים הפחותים, ואין בזה חשש שמא יעבוד בבגדים המעולים כמו שחששו להפיס בבגדי חול שמא יעבוד בהם, מפני שגם אם הוא יעבוד בבגדים המעולים אין זה פוסל את העבודה, וזהו רק דין לכתחילה לעבוד בבגדים פחותים.

שהדלקת המנורה דוחה את השבת, ואפילו שכל העבודות שזמנם קבוע דוחות את השבת, אלא שבהדלקת המנורה שעצם ההדלקה אינה מצוה לכך צריך מקור מיוחד שדוחה שבת. ולפי זה אין חסרון כלל שזר ידליק את המנורה, וגם לא שידליקו אותה בחוץ, לפי שבמנורה אין ההדלקה עושה מצוה, אלא המצוה היא רק שהמנורה תהא דלוקה בפנים, ולכך אפשר שזר ידליק בחוץ, ואחר כך יכניס אותה הכהן לתוך ההיכל.

ה. והא אמר רב אסי אמר רבי יוחנן זר שסידר וכו'

הקשה הריטב"א, מהי השאלה מרבי יוחנן על רב ולוי, הלא הם יכולים לחלוק על רבי יוחנן, ואין לומר שהקושיא היא שמא רב לא נחלק בזה, שהרי בפירוש אמרו שלדעת רב פטור על סידור שני גזרי עצים. ותירץ שכוונת הגמרא לשאול, שאין נראה שנחלקו האם זו עבודה תמה או לא, אלא בוודאי שנחלקו מטעם אחר האם זה נחשב עבודה להתחייב עליה מיתה או לא, ותירצו שהמחלוקת היא שרבי יוחנן סובר שהיא עבודה תמה, ורב סובר שאינה עבודה תמה.

ו. תניא כוותיה דרב

הקשה רבי עקיבא איגו, מדוע לא שאלה הגמרא מברייטא זו על רבי יוחנן שסובר שזר חייב מיתה על שני גזרי עצים, והרי ממה שזה לא נכתב בברייטא, בהכרח שפטורים על זה, והניח בצריך עיון.

ז. זריקת דם בין לפניו בין לפניו ולפנים

כתב בהערות הגרי"ש, שלפי מה שכתב רש"י (כד), שחייב זר בניסוך המים הוא דוקא בחג הסוכות שיש אז מצות ניסוך, אם כן לכאורה הוא הדין לענין זריקת דם לפני ולפנים יהיה חייב רק ביום הכיפורים, שאז יש דין להזות בפנים, אלא שיש לחלק, שלענין הזאה תמיד יש לזה שם הזאה, ובפרט לפי מה שכתוב במדרש (אחרית), שהכהן הגדול יכול תמיד להכנס בסדר זה של עבודת יום הכיפורים, ואם כן שייך לחייב את הזר בכל זמן, אבל ניסוך המים שאינו שייך אלא בסוכות, שלא בזמנה אין לזה שם עבודה כלל.

יא. והמנסך שלשה לוגין מים

הקשה הגבורת ארי (מלואים), שלקמן (כ"ז) מבואר, שעבודה הכשרה בלילה זר שעושה אותה אינו חייב עליה מיתה, והרי ניסוך המים כשר בלילה. ותירץ החזון איש (או"ח קכ"ו י"ט), שמה שנאמר שעבודה שכשרה בלילה אין חייבים עליה מיתה, זהו דוקא אם הסיבה שזה כשר בלילה היא מפני שאינה חשובה כל כך, וכמו סידור המערכה, אבל ניסוך המים אינו כן, שאפילו